

LIMESUL DOBROGEAN

Cercetări de suprafață de-a lungul Dunării între Ostrov (reg. Galați)
și Hîrșova (reg. Constanța)

DIFERITE obiective arheologice din regiunea parcursă de noi au atras încă de mult atenția cercetătorilor. Dintre aceștia amintim pe Em. Desjardins¹ și mai ales pe Pamfil Polonic (tatăl²), care la sfîrșitul secolului trecut a studiat și descris cetățile romane de pe malul drept al Dunării, de la Silistra pînă la Marea Neagră. Datele culese atunci au rămas sau nepublicate sau au fost tipărite numai parțial. De aceea socotim utilă publicarea rezultatelor cercetărilor noastre de suprafață dintre Ostrov și Hîrșova (fig. 1)³.

Ostrov, r. Măcin, reg. Galați

1. — Pe coasta de SE, la gura văii de la sud de sat, de-a lungul marginii terasei s-au cules de la suprafața solului mai multe fragmente din epoca feudală timpurie.

2. — Pe locul numit «La Roiște» situat la aproximativ 3 km/SE de sat, pe coasta de sud a văii, ar fi multe fragmente de oale. Informație neverificată.

3. — «Piatra Frecăței» este un promontoriu stîncos pe malul Dunării, la 2 km spre sud-est de satul Ostrov. Partea dinspre Dunăre a promontoriului este despărțită de restul terasei printr-un șanț de apărare adînc și adîncit de apele de șiroire. Platforma de pe vîrfurile promontoriului are forma literei D, partea rotunjită fiind cea dinspre fluviu. Platforma încă din vechime a fost întărită prin ziduri de cetate. Într-un punct, la 5 m/distanță de marginea rîpoasă a platoului, zidul este dezvelit pe o porțiune de 4,5 m lungime. Paramentul s-a păstrat numai pe fața interioară a zidului. Nu putem preciza dimensiunile pietrelor, ele fiind acoperite cu pămînt. Emplectonul este alcătuit din mortar de var amestecat cu nisip și cu o mare cantitate de cărămidă spartă în bucățele mărișoare. În emplecton sînt pietre destul de mici și în cantitate relativ redusă. Grosimea zidului trecea de 3 m. Ținînd seama de sistemul de construcție a zidului și avînd în vedere întregul ansamblu de fortificații de pe limesul dunărean, este posibil ca și această cetate să fi fost clădită în sec. IV e.n.⁴.

La suprafața solului, pe promontoriu, s-au găsit cîteva fragmente ceramice din epoca orînduirii comunei primitive și alte numeroase cioburi din epoca feudală timpurie, (fig. 2 și fig. 3) corespunzătoare ca tip și timp celor din așezarea din sec. X—XI de pe popina Bisericuța de lîngă Garvăn.

¹ E. Desjardins, *Voyage archéologique et géographique au Bas Danube*, extras din R A, 1868, p. 12, citat după *Repertoriul Arheologic*, articolul Ostrov.

² Manuscrisele sînt inedite și se păstrează la Biblioteca Academiei R.P.R.

³ Cercetarea a fost efectuată între 24—30 iunie 1953.

⁴ E. Desjardins a descoperit aici în 1867 o inscripție referitoare la o victorie a împăratului Gallienus contra Goților și la construcția cetății, citat din *Repertoriul Arheologic*, articolul Ostrov.

Pe terasele din jurul cetății se află resturile așezării civile romane. În preajma ruinelor cetății și în cuprinsul vechii așezări au fost descoperite numeroase monede romane și diverse obiecte (opaițe etc.). Dintre monedele adunate acolo, amintim

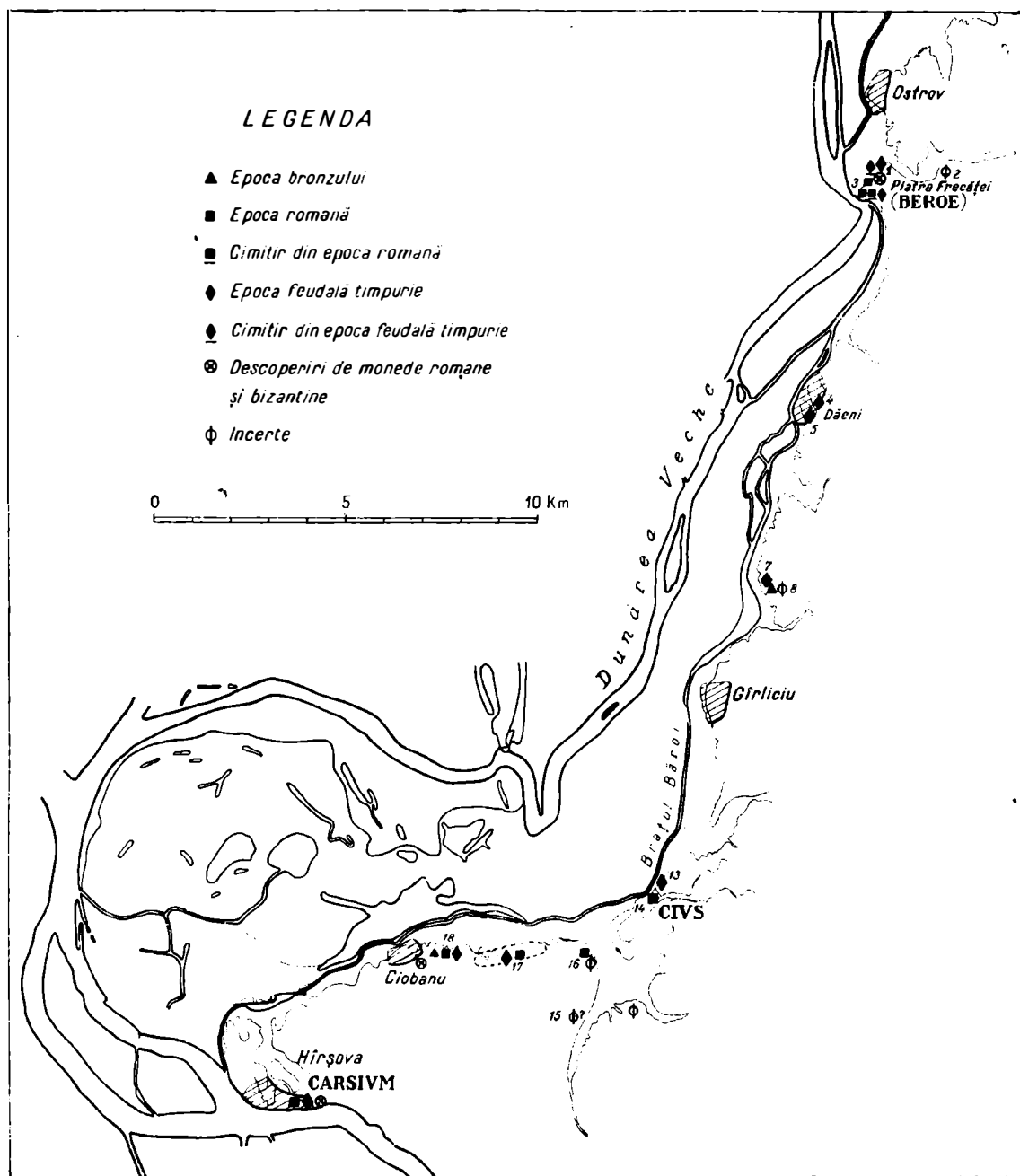

Fig. 1. — Harta descoperirilor arheologice dintre Ostrov și Hirșova.

cîteva din sec. IV și una din sec. VI. Aceste monede au fost adunate de învățătorul Gh. Dascălu și dăruite Muzeului național de antichități.

Către cetate și așezarea din jurul ei, duce din spre est un drum care trece printr-un debleu săpat parcă anume. Vechiul drum roman este mărginit de mai multe movile, dintre care cîteva de dimensiuni apreciabile.

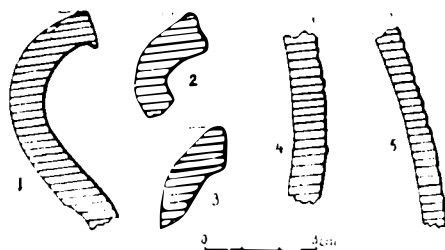

Fig. 2. -- Fragmente ceramice feudale timpurii.

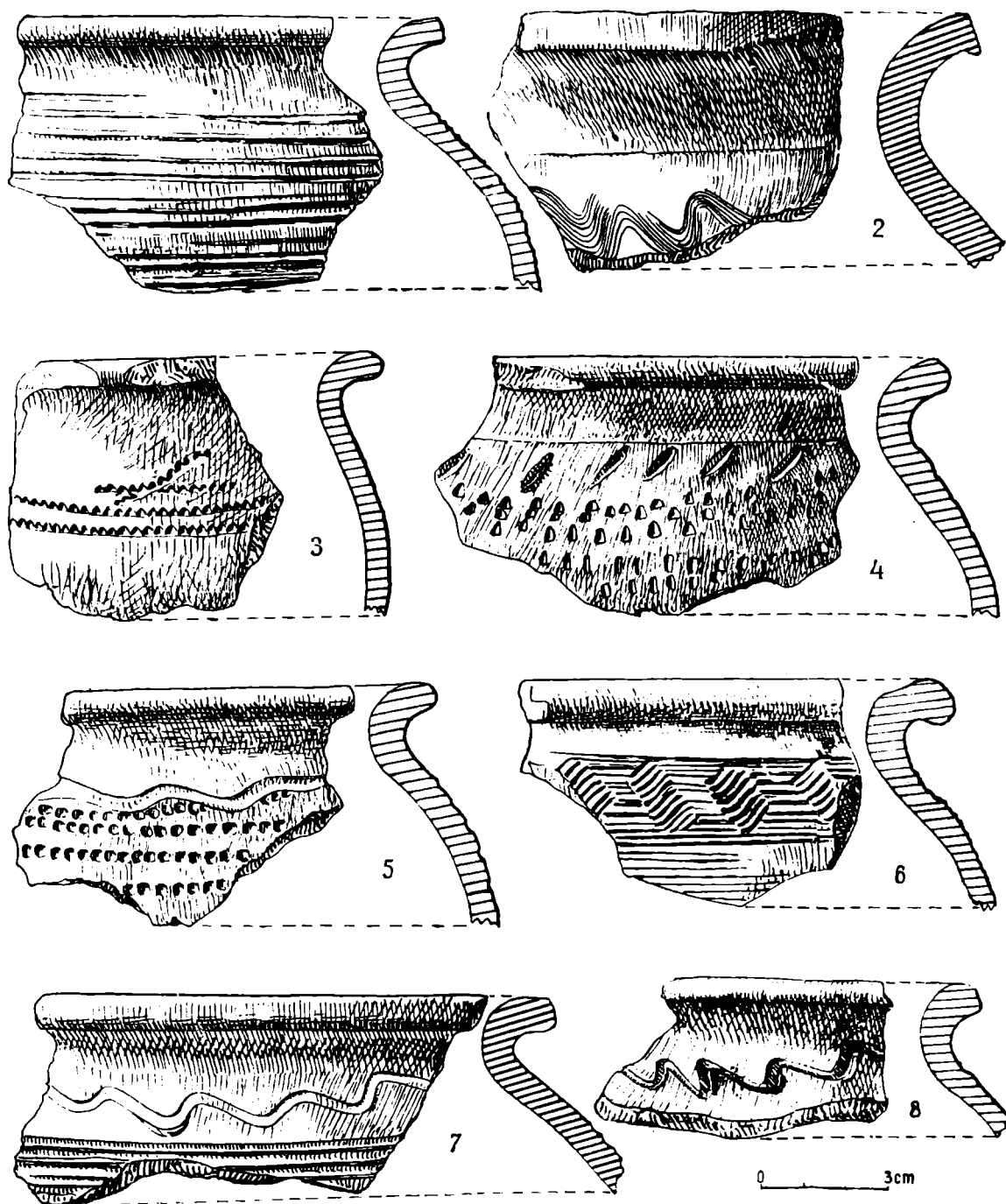

Fig. 3. -- Fragmente ceramice feudale timpurii.

La aproximativ 400 m spre SE de cetate, la poalele platformei înalte, nu departe de malul Dunării, au fost găsite întâmplător, în cursul lunii martie 1953, cinci brățări (cu secțiunea rotundă), două perle, toate de sticlă albastră și o monedă din timpul lui Dioclețian. Podoabele datează din sec. X—XII și trebuie puse în legătură cu așezarea feudală timpurie de pe promontoriu. În preajma locului de găsim a brățărilor au fost dezvelite de lucrători 14 schelete omenești. Lângă unul din ele se afla o amforă. Punînd în legătură mormintele cu amfora și cu resturile cetății și așezării romane de alături, putem presupune că o parte din mormintele descoperite datează din secolele IV—VI.

Dăeni, r. Măcin, reg. Galați

4. — În sat se află o movilă în care s-a găsit un vas de lut ars, în formă de borcan ornamentat pe umeri printr-o linie în val, iar pe corp cu linii paralele orizontale. Vasul datează din epoca feudală timpurie. Informație neverificată.

5. — Pe locul viran din fața casei lui Ion Frecuș de pe suprafața solului am adunat mai multe cioburi din epoca feudală timpurie cu linii paralele orizontale.

6. — Pe Valea Pungii, pe locul lui Stan Roșu, săpîndu-se o groapă de fîntînă, la 1,60 m adîncime s-a dat de o conductă de apă compusă din tuburi de lut ars, avînd circa 12 cm diametru. Legătura dintre tuburi era făcută cu var amestecat cu lînă (?).

7. — La circa 300 m NV de gura văii Berteasca, pe un pisc, am adunat fragmente ceramice din epoca feudală timpurie.

8. — Pe același pisc, în partea de SE s-au găsit mai multe cioburi care datează probabil din epoca bronzului.

9. — Pe coasta de sud a văii Berteasca, la circa 4 km spre SE de sat, la hotarul dintre Dăeni și Gîrliciu, au fost descoperite mai multe monede. Învățătorul Lascu din Dăeni a făcut o cercetare la fața locului și a adunat fragmente ceramice romane. Cioburile se păstrează în colecția Școlii elementare Dăeni.

10. — Pe locul « La Izvor » de lângă valea Berteasca, pe terenul lui Postole Gherghișan e o temelie de piatră poate de la o construcție romană. Nu s-au făcut cercetări la fața locului.

11. Pe valea Izvoare, pe unde trece drumul spre sat este o siliște de sat vechi. La suprafața solului sînt pietre de construcție. Informație neverificată.

Gîrliciu, r. Măcin, reg. Galați

12. — La punctul numit « Săliște » s-ar afla resturile unui sat turcesc vechi.

13. — În apropierea vîrfului de sud al piscului dintre brațul Băroi și lacul Hassarlic sînt slabe resturi de așezare feudală timpurie.

14. — Pe cetatea romană Cius, într-o groapă, se afla un monument de calcar. După forma sa el a servit drept altar (ara), probabil onorific (fig. 4). Parte din inscripție s-a șters din cauza ploilor și înghețurilor. Cu destulă greutate am putut lămuri literele care se mai văd. Textul inscripției era alcătuit din cel puțin 12 rînduri, dintre care mai clare sînt părți din 10 rînduri. Judecînd după forma literelor, altarul datează cel mai devreme în sec. III e.n. În lipsă de date documentare și din cauza stricăciunilor suferite, despre conținutul inscripției putem spune

prea puține. Se pare, dacă ținem seama de literele C V R A... O L O C O, păstrate din rîndurile 4 și 5, că textul se referă la o construcție ridicată din temelii prin grija cuiva. În text sînt amintite apoi două nume de persoane: Justinu(s) și Valentinus, iar spre sfîrșit, cuvîntul (S)ecundini (fig. 5).

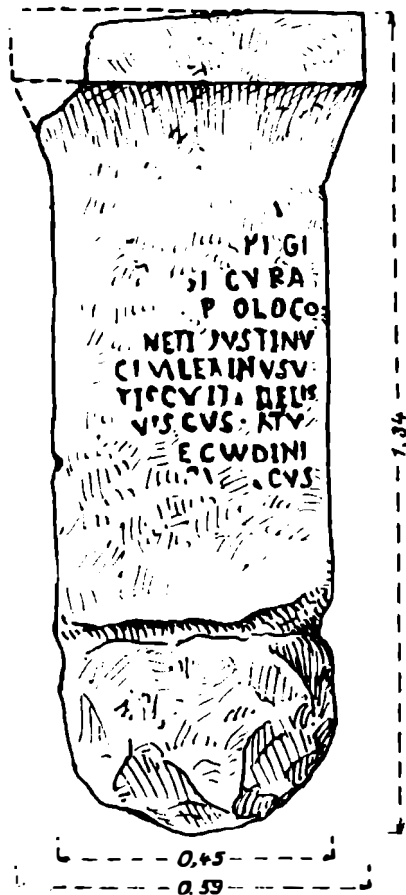

Fig. 4. — Altarul votiv de la Girliciu.

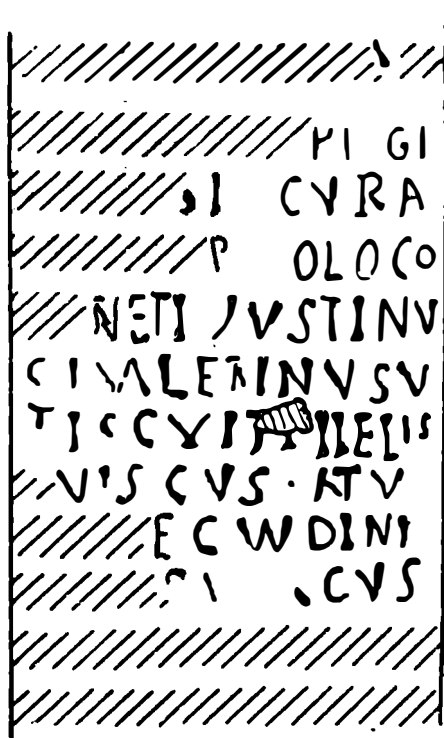

Fig. 5. — Textul inscripției de pe altarul votiv de la Girliciu.

Socotim monumentul important și de aceea supunem discuției specialiștilor în epigrafie, textul acestei inscripții.

Ciobanu, r. Hîrșova, reg. Constanța

15. — În dreptul viei lui Vasile Fieraru, pe valea Bentului, la NE de sat s-ar găsi resturile unui sat «de pe timpuri».

16. — La nord de sat, în dreptul capătului dinspre lac al drumului numit «linia scurtă», pe coasta dealului am adunat cîteva fragmente de amfore romane și alte două cioburi mai vechi, atipice.

17. — Pe coasta de deal numită «Măducea», pe locul lui Iancu T. Barbu, apele au dezvelit mai de mult o podea de cărămizi. Pe același teren se găsesc numeroase fragmente ceramice din epoca feudală timpurie.

De la acest loc și pînă aproape de marginea satului Ciobanu, se găsesc ici și colo fragmente de amfore romane și cioburi de borcane din epoca feudală timpurie. Ele dovedesc existența unei așezări romane și a unei așezări din epoca feudală timpurie. Este de remarcă, în legătură cu aceasta din urmă, că aparține categoriei de așezări din sec. IX—X în cuprinsul cărora era folosită ceramică arsă

la roșu în asociere cu vase de culoare cenușie închisă, cu decor de linii lustruite formînd rețea pe corpul vasului.

18. — Într-o ripă situată lângă marginea de nord a satului am adunat fragmente ceramice și bucăți de chirpici din mai multe epoci. Cîteva cioburi datează din epoca bronzului, altele sînt din epoca romană și o ultimă categorie este din epoca feudală timpurie.

În diferite puncte de pe teritoriul satului Ciobanu au fost descoperite întîmplător mai multe monede romane. Unele din ele au fost adunate de Drăghici Tudoran, directorul școlii elementare din sat. Monedele sînt în bună stare de conservare și se repartizează astfel:

1 din timpul lui Traian; 1 din timpul lui Traian (?); 1 din timpul lui Dioclețian; 1 din timpul lui Constans; 1 din sec. IV, de tipul Urbs Roma; 1 din sec. IV de tipul Constantinopol; 1 din timpul lui Maxentius; 1 din timpul lui Justin; 1 din timpul lui Ioan Tzimisces.

Din cercetările noastre rezultă că în vechime, ca și astăzi, în regiunea dintre com. Ostrov (reg. Galați) și orașul Hîrșova (reg. Constanța), pe linia Dunării, populația era relativ rară. În comparație cu alte porțiuni de pe malul dobrogean al Dunării, numărul descoperirilor este mult mai redus și se referă mai ales la epoca romană și la cea feudală timpurie. Credem că faptul poate fi explicat prin condițiile grele de trai din regiune. Aproape pe toată porțiunea studiată, malul este înalt și răpos, sărac în resturi arheologice, dar de îndată ce ajungem în porțiunea cu maluri scunde și cu pante line (ca de exemplu în preajma satului Ciobanu), resturile arheologice sînt mai multe.

Dacă epocile dinainte de era noastră sînt foarte slab documentate prin cîteva fragmente ceramice, nu tot așa se prezintă situația obiectivelor arheologice din epocile mai noi.

Dacă ne referim la limesul roman de pe malul Dunării, rezultă că în porțiunea studiată, fortificații romane sînt la Piatra Frecăței (Beroë) spre sud-vest de Ostrov, la Hassarlık (Cius) spre sud de Gîrliciu și în sfîrșit la Hîrșova (Carsium). Merită remarcat faptul că un braț al Dunării vechi — între satele Ciobanu și pînă aproape de Ostrov — poartă și astăzi numele de Băroi¹. Acest toponimic constituie o dovadă certă a continuității populației locale romanice și apoi romînești în regiune.

În timpul opririi noastre la Dăeni am discutat cu cîțiva bătrîni și cu învățătorii din sat, dar nici unul dintre ei nu știa nimic de existența vreunei așezări sau cetăți romane pe teritoriul comunei. De aceea credem că este foarte probabil că fortificația notată la Dăeni pe harta Dobrogei din epoca romană întocmită de prof. Radu Vulpe, se referă la cetatea de la Piatra Frecăței și prin urmare trebuie fixată pe hartă mai la nord². De asemenea numele de Beroë scris pe acea hartă în dreptul cetății de la Valea Hogii, în realitate este numele vechi al cetății de la Piatra Frecăței.

O altă descoperire care merită a fi scoasă în evidență este altarul roman cu inscripție, găsit pe cetatea de la Gîrliciu.

Din epoca feudală timpurie sînt de amintit materialele adunate pe locul vechilor cetăți romane de la Piatra Frecăței și de la Hîrșova. În ambele puncte sînt fragmente ceramice din borcane feudale timpurii (din pastă cu caolin și din

¹ C. Moisil, *II Cetatea « Beroë »*, BCMI, IV, 1911, p. 45—46.

² Radu Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, harta de la sfîrșitul volumului.

pastă roșie) ornamentate prin linii orizontale paralele, prin linii în val și prin decor lucrat cu roțița. Categoriile ceramice bine reprezentate în nivelele de la sfârșitul sec. X și din sec. XI din așezarea de pe popina Bisericiuța de lângă Garvăn. Este de amintit că pe cetatea romană de lângă Gîrliciu nu am găsit resturi feudale timpurii. Spre deosebire de așezările fortificate amintite, pe coasta lină din preajma satului Ciobanu se află resturile unei siliște feudale timpurii, în cuprinsul căreia ceramica roșie este în asociere cu vase de culoare cenușie închisă. Prin forma lor și prin ornamentare, cioburile din această așezare corespund cu o categorie ceramică găsită de noi în așezările de lângă valul de piatră¹, categorie ceramică pe care o datăm în sec. IX și la începutul sec. X.

Cercetările din regiunea studiată trebuie continuate, mai cu seamă pe văile laterale ce se deschid spre Dunăre, pentru a putea realiza astfel o hartă arheologică pe cât posibil mai completă a regiunii dintre Ostrov și Hîrșova.

EUGEN COMȘA

ДОБРУДЖСКИЙ LIMES

ПОВЕРХНОСТНЫЕ РАЗВЕДКИ ВДОЛЬ ДУНАЯ МЕЖДУ ОСТРОВОМ И ХЫРШОВОЙ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Археологических открытий на обследованной территории оказалось меньше, чем в других местах вдоль Добруджского берега Дуная. На территории между Островом и Хыршовой находятся римские укрепления у Пятра-Фрекэцей и у Гырличу. Из информации и разведок вытекает, что у Дзени нет остатков римской крепости.

Из ранней феодальной эпохи нужно отметить черепки, собранные на месте древних римских крепостей у Пятра-Фрекэцей и у Хыршова. В обоих пунктах были собраны керамические фрагменты раннефеодальных горшков из массы с каолиновой примесью и из красной массы, орнаментированные горизонтальными параллельными линиями волнообразным и нанесенным колесиком узором — категории керамики, хорошо представленные в слоях конца X и XI вв. в поселении Гарвэн. В отличие от упомянутых укрепленных поселений на мягком склоне, возле села Чобану, находятся остатки раннефеодального селища, где красная керамика находится вместе с сосудами темно-серого цвета. По своей форме и орнаментации черепки соответствуют керамике, найденной в поселениях возле каменного вала, датируемой IX — началом X века.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Карта археологических открытий на территории между Островом и Хыршовой.

Рис. 2. — Фрагменты раннефеодальной керамики.

Рис. 3. — Фрагменты раннефеодальной керамики.

Рис. 4. — Посвященный алтарь у Гырличу.

Рис. 5. — Надпись, посвященного алтаря у Гырличу.

LE LIMES DE LA DOBROGEA

RECHERCHES LE LONG DU DANUBE ENTRE OSTROV ET HÎRȘOVA

RÉSUMÉ

Les découvertes archéologiques dans le secteur étudié par l'auteur sont maigres en comparaison avec celles d'autres régions situées le long du Danube en Dobrogea. Sur le territoire qui s'étend depuis Ostrov jusqu'à Hîrșova, on rencontre des fortifications romaines (à Piatra-Frăței et à proximité de Gîrliciu). Il résulte des renseignements obtenus et des recherches entreprises qu'à Dăeni il n'y a pas de vestiges de forteresse romaine.

¹ Eugen Comșa, *Cîteva descoperiri arheologice din raionul Medgidia*, în *Materiale*, vol. IV, p. 328—333.

Il convient de mentionner, pour la haute époque féodale, les tessons recueillis sur l'emplacement des anciennes forteresses romaines de Piatra-Frecăței et de Hirșova. En ces deux endroits, on a réuni des fragments céramiques appartenant à des pots remontant à la première époque féodale, confectionnés d'une pâte de kaolin et d'une pâte rouge, ornés de lignes horizontales parallèles et présentant une décoration obtenue à l'aide d'une roulette, catégories céramiques qui sont bien attestées dans l'établissement de Garvăn, dans les niveaux datant de la fin du Xe et du XIe siècles. A l'encontre des établissements fortifiés mentionnées plus haut, sur une pente douce près du village de Ciobanu, se trouvent les traces de l'emplacement d'un ancien village datant de la première époque féodale et, dans le cadre de cette aire, la céramique rouge est associée à des vases d'un gris foncé. Par leur forme et leur décoration, les tessons découverts correspondent à une catégorie céramique trouvée par l'auteur dans les établissements situés près de vallum en pierre qu'il date du IXe siècle ou du début du Xe.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Carte des découvertes archéologiques faites entre Ostrov et Hirșova.

Fig. 2. — Fragments céramiques de la première époque féodale.

Fig. 3. — Fragments céramiques de la première époque féodale.

Fig. 4. — Autel votif de Gîrliciu.

Fig. 5. — Inscription de l'autel votif de Gîrliciu.
